բաւական համարուելով՝ մեծազոյն նոր մը շինուեցաւ եւ բացումը կատարեց նոյն քաղաքին ներկայ Արքեպիսկոպոսը՝ Քարտ. Ֆոսսաթթի։

Ս. Առաքելիս նշխարներէն մաս մը կը պահուի նաեւ քաղաքիս Դոմինիկեան կրօնաւորներուն Ս. Դոմինիկոս եկեղեցւոյն մէջ, բերուած Զմիւռնիայէն, եւ ուր հանդիսական արարողութիւններ տեղի կ'ունենան իր տօնին օրը։

Պաշտամունքի այս նուիրականութիւնը քիչ ատենէն ծաւալեցաւ Փիէմոնթէի եւ Իտալիոյ միւս նահանգներուն կեդրոնները, եւ ճիւղաւորումներ ունի նաեւ օտար երկիրներու մէջ։ – Այսպէս Քրիստոսի աղգական մեծ Առաքելին ջերմեռանդները կազմած են այսօր ամենալայն շրջանակ մը, ու իրեն վստահութեամբ դիմողներու թիւը կ'աճի հետզհետէ. «Փառաւորեալ է Աստուած ի խորհուրդս Սրբոց իւրոց»։

* * *

L'Osservatore Romano *լրագրին մէջ կարդացինք յօդուած մը եւս ի պատիւ մեր Ս. Առաքելոյն՝* (13–14 *Ապրիլ* 1936) La «Piccola casa» e la chiesa di S. Giuda Taddeo (*Փոքր տնակը եւ Ս. Յուդա Թադէոսի եկեղեցին*) *խորագրով, որմէ կը քաղենք հետեւեալ տողերը, կարեւոր համարելով ծանօթացնել համեստ հաստատութիւն մը, որ բարեգործներու շնորհիւ՝ հետզհետէ նշանակութիւն կը ստանայ։*

«Յուդա Թադէոս Առաքեալի Տնակն» է այն, տեղաւորուած 1924էն ի վեր Նոմենթանա եւ Սալարիա ճամբաներէն եզերուող նոր թաղին մէջ։ Բարեպաշտ հիմնարկութեան նպատակն է ժողվել, սնուցանել ու կրթել անչափահաս ու աղքատիկ որբուհիներ. բայց իր ծագումն ու գործունէութիւնը աւելի կանուխէն կը սկսին։ Հոգեսէր կին մը Քարոլինա Թոցցի, շատ մը ուխտաղնացութիւններ կատարելէ եւ հրաշքով իր հիւանդութենէն ազատելէ ետքը, թելադրութեամբ սուրբ քահանայի մը՝ կ'որոշէ ըլլալ Առաքելին մասնաւոր ջերմեռանդներէն մէկը, եւ 1910ին Հռոմի մէջ հաստատուելով՝ կը բանայ մատուռ մը, եւ ուրիշ բարի կիներու ողորմութիւններով կը սկսի գտնել ու խնամել քանի մը որբուկներ։ Յետոյ իրեն կ'ընկերանան երկու կրօնաւորներ ու քանի մը աշխարհիկ բարերարներ, ցոյց տալով հետզհետէ աւելի եռանդուն գործունէութիւն, այնպէս որ 1920ին «Տնակ»ը տրամադրելի էր արդէն 40 անկողիններու։ Անկէ ասդին սակայն երբ ընդարձակուած էր գործը ա՛լ աւելի յաջողութեամբ, եւ անոր ձեռնարկողները իրարու եռեւէ կը պակսէին, կարեւոր նկատուեցաւ յանձնել վարչութիւնը խումբ մը Մայրապետներու, որոնք անձնուէր գործունէութեամբ այսօր կը շարունակեն խնամել իրենց մօտը ապաստանող փոքրիկները։

Հ. Թ. Թ.

ԿԻԼԻԿԻԱ ԳՐՈՒԱԾ ՔԱՆԻ ՄԸ ՀԻՆ ՁԵՌԱԳՐԱՑ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆՆԵՐԸ

(Նոր–Զուղայի Ամենափրկիչ վանքին ձեռագիրներէն)

(Շար. տե՛ս «Բազմավէպ» 1939, էջ 279 – 284)

Դ.

Նոյն հաւաքման թիւ 546ը մագաղաթեայ երկսիւն մեսրոպեան երկաթագրով, ծագկեալ եւ կաշեկազմ աւետարան մըն է։ Ահա այս ձեռագրին յիշատակարանը։

«Փառք... Արդ զայսքան կենսացուցիչ եւ բազում բարեաւք առլցեալ, եւ նորոգատուր(1) յուսալիր կաթոգին ոգիով եւ խանթակաթ սիրով բանս լուեալ եւ (էջ 314ա) ուսեալ երանելիս այս պատուեալ ուծութեամբ(2) քահանայական շնորհիւ Ստեփանոս վերակարդացեալ անուն սպասաւոր բանին ա(ստուծո)յ եւ բացայայտող խորհրդոց նորա։ Սա որպէս հուր բորբոքեալ ի սիրոյ անտի որ ի սուրբն խնդրեաց կցորդել նոցին պսակացն եւ մեծաւ աշխատութեամբ ջանաց ստանալ զկենսաբեր(3) սր. աւետարանս(4) զոր եւ հայցեալ ա(ստուա)ծ ի յաւժարութիւն ոգւոյ սորա որ ի բարիս՝ ոչ անտես արար զտարփումն մտաց սորա, այլ փութապէս կատարեաց թէպէտ եւ նուազ գոլով սորա ի մարմնական փարթամութեանց՝ սակայն ջանիւ ջանացեալ կատարեաց զսա ընդ իւրումն կարողութեանն այսչափ»։

«Արդ եղեւ սկիզբն գրչութեան սորա ի թուականութեանս Հայկազնեան ազգիս ՈԿԴ (1215) ի հայրապետութեանն Տ(եառ)ն Յովհաննիսի որդւոյ Կոստանտեայ (էջ 314բ) եւ թագաւորութեանս ա(ստուա)ծապսակ արքայիս Հայոց մեծաց Լեւոնի որդւոյ Սեւհանէի որդւոյ Լեւոնի որդւոյ Կոստանդեայ եւ Յառովբինանց(5) ի ճշմարիտ եւ ի հաւատարիմ ծառայից ա(ստուծո)յ եւ յուղղափառ դաւանողաց զհամազոյ սր. երրորդութիւնն ձեռամբ Գրիգորի մեծահռչակ գրչի ի սր. ուխտին Սկ(եւ)ռա կոչեցեալ, զոր եւ հասեալ ի վերջ սորա ոչ կարաց կատարել զի հասարակաց բնութիւնս զիւրն պահանջեաց, մեռաւ ի բարեաց ծերութեան զոր եւ ա(է)ր Յս. հանգուսցէ զնա ընդ սրս. իւր։ Իսկ սա մնացեալ թերակատար ի տարակուսանս ընկեց զյառաջ ասացեալ ստացաւղ սորա, իսկ իմ տեսեալ զնայ յայնպիսի տարակուսանս կամեցայ կատարել սորա, զոր եւ հասեալ ի վերջ

---

(1) Գարեգին քահանայ կիրակոսեան հրատարակած է այն յիշատակարանը «Արարատ» ամսագրին մէջ, 1910 էջ 885, որմէ արտագրած է Հ. Ակինեան. Հանդ. Ամսօրեայ, 1930 էջ 108–9։ Տպագրութեան մէջ «նորոգ ամուր»։

(2) Օծութեամբ։

(3) Զկենարար։

(4) Աւետարանն։ Ասկէ վերջ տպագիրը չունի եւ կը սկսի «Արդ...։

(5) Հ. Ակինեանի օրինակութեան մէջ «յլրովբինանց»։ Ասկէ վերջ տպագրութիւնը չունի մինչեւ «ձեռամբ...։

digitised by A.R.A.R.@

ընուլ զպակասն եւ առեալ· թէպէտ եւ ոչ եւ կատարեալ յարհեստս, սակայն ապաւինեալ յա(ստուա)ծ եւ յաղաւթս (ջնջուած... դուցէ կարդացուի «մահուամբ զիմս եղեալ») կատարեցի զսա (ամբողջ տող մը ջնջուած)... տակ եւ ի բարեխաւսութիւն հոգւոյ ստացողի սորա եղեւ կատարումն սորա ի թՈ(ականութեան) ՈԿԵ (1216)ի քաղաքի Տարսոն ընդ հովանեաւ սբ· նախավկային Ստեփանոսի»(6):

«Արդ (տող մը ջնջուած... իւն սիրոյ պտուղ զսա վարկցի եւ ոչ յանդգնութեան կամ յընչից յաւելուածոց քան զի դիտող եւ իրաւարար այսմ բանի Յս· ա(ստուա)ծ է: Եւ ստացաւ զսա հոգւոյ իւրոյ եւ ծնաւղաց իւրոյ յիշատակ: Եւ զուք յիշատակի արժանի արարէք զստացաւղ սորա զՍտեփանոս վարդապետ եւ զհայրս սորա զպատուական քահանայն Յովաննէս որդի Յովսէփայ քահանայի զսոսա զամենեսեան յիշել ի քս· աղաչեմ եւ զեղբարք սորա ըստ մարմնոյ եւ զորդիս նոցա եւ զամենայն մերձաւորքս սորա առ հասարակ աղաչեմ յիշել ի ա(է)ր: Ժամեմ դարձեալ եւ ես (բառ մը ջնջուած) մեղապարտ գրիչս Գրիգոր սարկաւագ յիշել զամենայն վերայ կարդացեալ (էջ 315բ) անուանս որ ի սմա եւ զիս մեղապարտ գրիչս Գրիգոր սարկաւագ եւ զծնողն իմ եւ զամենայն մերձաւորսն իմ աղաչեմ յիշել ի ա(է)ր եւ ա(ստուա)ծ որ առատն է բարութեամբ, ամենեցուն ձեզ յիշողացդ եւ մեզ յիշեցելոցս (երկու տող ջնջուած)»:

Բոլորգիր՝ ստացողէն: «Այս իմ գիր է Ստեփանոսի անարժան քահանայի եւ անպիտան ծառայի Քի· եւ իմ եղբայրն Յովանէս քահանայի որդոյ մեծ Կարապետ քահանայի, որ ստացայ զսուրբ զաւետարանս զայս յիմ արդար արդեանց ըստ վերագրելոյդ ի յիշատակ ինձ եւ ծնաւղաց իմոց եւ եռու զսա սրտի յաւժարութեամբ եւ աւրհնութ(եամ)ք իմով եղբաւր որդւոյ Յովսէփայ քահանայի· զոր ա(ստուա)ծ վայելել տացէ իւր եւ որդւոց իւրոց: Արդ չունի ոք հրաման յա(ստուծո)յ եւ յինէն· հակառակ կալ այս գրոյս· ոչ իմոց եւ ոչ յաւտարաց եւ Քի· փառք յաւիտեանս· ամէն»:

Նախ քան ստացողներու մնացեալ յիշատակարանները տալս կ'ուզեմ անդրադառնալ յիշատակարանիս:

Ըստ յիշատակարանին ձեռագիրը գրուիլ սկսուած է 1215ին Սկեւռա ուխտը «ձեռամբ Գրիգոր մեծահռչակ գրչի», որ Հ· Ակինեանի հետ՝ կը նոյնացնեմ վերեւ նկարագրուած Գրիգոր Մլճեցիի հետ, որ ըստ յիշատակարանիս կը մեռնի 1215ին կիսատ թողելով ձեռագիրը: Գրչագրութեան ստացողն է Ստեփանոս քահանայ, որուն չեմ գիտեր ուրկէ առնելով Հ· Ակինեան «մականուն Ադամ» կ'ըսէ, հետը Տարսոն կը բերէ, ուր Գրիգոր Սարկաւագ կ'աւարտէ գրչութիւնը: Գուցէ այս Գրիգոր Սարկաւագը աւարտած է նաեւ նախորդ յիշեալ այս հաւաքման թիւ 55 ձեռագիրը, որ նոյնպէս Գ· Մլիճեցիէ սկսուած այլ կիսաւարտ մնացած եւ երկրորդ Գրիգորէ մը Սկեւռայ մէջ աւարտած:

Այժմ դառնանք զանազան ստացողներու յիշատակարաններուն:

էջ 316ա «Զվերջին ստացող սբ· աւետարանիս զերանուհի կրաւնաւորն Հռիփսիմի զքոյր թագաւորին Հայոց Հեթմոյ, յիշեսջիք ի սոսկալի ժամու մեղսաքաւիչ սրբոս պատարագին ով դասք սրբազանից, որ ստացաւ զսա ի վայելումն անձին իւրոյ· եւ յետ ելից աստեացս յիշատակ հոգւոյ իւրոյ բարեպաշտ ծնողաց իւրոց եւ ամենայն զարմից: Եւ որ առատն է ի ձիրս բարեցաւ-

(6) Այսքան միայն հրատարակութեան մէջ:

պարտն Յս· տացէ եւ վարձս բարեաց ձեզ յիշողացդ եւ մեզ յիշելոցս· եւ նմա փառք ընդհանուր եւ սբ· հոգւոյ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն»:

«Զեղկելի կաղմաւղ սորա աղաչեմ յիշել ի ա(է)ր»:

Յիշատակութեամբս կ'իմանանք որ Հեթում երկրորդ ունէր կրաւնաւորուհի քոյր մը Հռիփսիմէ, որուն գոյութիւնը այլուստ ցարդ անծանօթ կը մնար:

էջ 316բ· բոլորգիր «Վերջին յիշատակարան»·

«Զվերջին ստացաւղ սբ· եւ հրաշափառ աւետարանիս զկարապետ Ծիրանի քահանայ յիշեցէք ի Քս· որ երեսս զսբ· աւետարանս»... թէ՛ հաղիւ ընթեռնելի եւ թէ հետաքրքրութենէ զուրկ է յիշատակարանին մնացեալը, որուն մէջ Կարապետ երէցը մականուանուած է Խէվէրէկն:

էջ 317ա «Զմեղապարտ Մկրտիչ նկարագիր եւ արքեպ(իսկոպո)ս ամ(ենայն) Միջագետաց՝ եւ էրեսփոխան կ(ա)թ(ո)ղ(ի)կ(ո)սի ամ(ենայն) Հայաստանեայց· որ զվերջի յիշատակարանս գրեցի· Աղաչեմ յիշել ի ա(է)ր Քս·»: Հոս յիշուած Մկրտիչ արքեպիսկոպոսը նոյն ինքն Մկրտիչ Նաղաշ եւ տաղասաց Ամթեցի մեծահռչակ արքեպիսկոպոսն է:

Անդ տարբեր գրչէ «Զվերջին կաղմողս սբ· եւ հրաշայփառ աւետարանիս, զմարտիրոս աբեղայն· որ միոյ ողորմի արժանի առնէք· Զանարժանս եւ ա(ստուա)ծ ձեզ ողորմեսցին կաղմեցաւ սբ· աւետարանս ի թ(ի)վս Հայոց Թձ (1451)ի»:

էջ 318ա տարբեր բոլորգրով «Յիշեցէք զվերջին ստացող սբ· աւ(ե)ա(ա)ր(ա)նիս զմխիթարն եւ զհոգեւոր հայրն իւր Էվէտ (հաւանաբար Այվատ: Յ· Բ·) փաշէն: եւ զմայրն, մեր Տատիկն»:

«Դ(ար)ձ(եա)լ յ(ի)շ(ե)ց(է)ք զմխիթ(ա)րն եւ զհարազատ ծնողքն իւր· զԴարմանն, եւ ըզԹաթունն: Եւ զկողակիցն իւր Մարամն: Եւ ըզԽաթունն: Եւ զեղբարսն իւր, զԵղիսաբեթն, եւ միւս զուստրն որ հանգուց(եա)լ է առ Քս· Անային, յիշ(ե)ց(է)ք եւ ա(ստուա)ծ ողորմի ասացէք, եւ ա(ստուա)ծ յիշողդ եւ զյիշեց(է)ք եւ ա(ստուա)ծ ողորմութե(ա)ն իւրոյ, որ է ա(ւր)հ(նեա)լ յաւիտեան(ս) ամէն Հայր մեր որ յերկինս: Թուին ՌԴ (1555):

Ե·

Նոյն հաւաքման թիւ 416ը մագաղաթ, երկսիւն, բոլորգիր աւետարան մըն է որ ունի գրչէն հետեւեալ յիշատակարանը·

«Փառք...: Ես մեղաւոր հողս· Պիտրէ նուաստ իրիցուկ Այասու բերդին սպասաւորս ցանկացա սբ· աւետարանիս եւ կատարեաց ա(ստուա)ծ զփափաքն սպասաւորս ցանկացա սբ· աւետարանիս եւ կատարեաց ա(ստուա)ծ զփափաքն մեծ ի Մահմ եւ գրեցի զի ես կարի յոյժ տկարացեալ յաչաց: Եւ տագնապ մեծ ի Մահմ եւ գրեցի զի ես կարի յոյժ տկարացեալ յաչաց: Եւ տագնապ մեծ ի Մահմետականաց զի եկին զաւրաւք եւ հանին զմեզ ի բերդէն պարոնայքն եւ տվին մետականաց զի եկին զաւրաւք եւ հանին զմեզ ի բերդէն պարոնայքն եւ տվին ի Մահմետականքն: Եւ զինչ մագեան կորէ առին՝ եւ զբերդերն աւերեցին զի ի Մահմետականքն: Եւ զինչ մագեան կորէ առին՝ եւ զբերդերն աւերեցին զի ի վ(ա)ս(ն) մեղաց մերոց այս ամէն գործեցաւ եւ եկաք ի Կիպրոսի կղզին· ի դուռն սբրբուհոյ Ա(ստուա)ծածնին եւ աւարտեցաւ սբ· աւետարանս ըստ կարի մերում զի ոչ էաք ծառայել վարպետի եւ արուեստի այլ (... ջնջուած...) չնորհաց (.....) ա(ստուծո)յ աւարտեցաւ սա: Աղաչեմ ներել սղալանաց եւ խոչոր ճարտանացս զի յոյժ... տաւք եւ տառապանաւք գրեցի եւ աղաչեմ ներել եւ թողութիւն խնդրել յանցանաց իմոց եւ ծընաւղաց իմոց եւ որդւոց իմոց եւ մաւր իւրոյ Մառենի եւ զոտեր իւրոյ Ալիծի եւ որդւոց, եւ թողութիւն

digitised by A.R.A.R.@

թի(ւն) խնդրել ի Քէ. ա(ստուծո)յ մերոյ: Եւ ինքն ձեզ թողցէ. եւ որ զամէնն ասէ նմա ա(է)ր ողորմեսցի: Գրեցաւ ի թվին ՉԻԹ (1280)ի դառն ժամանակիս զի ազգն Հայոց վարին՝ ոմն այսպէս եւ ոմն այնպէս զոր ա(է)ր Յս. Քս. առաջնորդեսցէ, եւ ուղեսցէ զզնացս մեր ի ճանապարհս ուղիղս. զի բարեբարն ա(ստուա)ծ եւ ողորմած եւ նմա փառք յաւետ»:

Ինծի բոլորովին անծանօթ է այլուստ 1280ին կամ անկէ քիչ առաջ Մահմետականաց կողմէ Այասի գրաւումը: Կ'երեւի թէ խաղաղութեամբ Մահմետականաց ենթարկուած է Այաս, եւ բերդին ամրութիւնները քանդուելէ եւ Այաս կողոպտուելէ վերջ, բնակչութենէն Կիպրոս ապաստանողներ ալ եղած են, ինչպէս ձեռագրիս գրիչ Պիարէ երէցը եւ իրենինները: Այս դէպքը պատահած կ'երեւի Հեթում Բ.ի օրով, եւ հաւանաբար Փնտուխտարի առաջնորդութեամբ Եգիպտական արշաւանք – ասպատակութեանց ատեն 1275–6էն վերջ պատահած ըլլայ Այասի այս աւերումը, որուն մասին, ինչպէս ըսի այլուստ, ոչ մէկ ծանօթութիւն հասած է մեզի:

Յիշատակարանս շատ աւելի կարեւոր է իբր Կիպրահայ գաղութի պատմական վաւերաթուղթ, որ որոշ կերպով ցոյց կու տայ 1280ին իսկ՝ Հայ գաղութի եւ եկեղեցիի գոյութիւնը Կիպրոսի մէջ: Իրաւ է որ Օլտէնպուրկցի Ուիլլբրանդ ուղեգիրը կը վկայէ որ Կիպրոս կային Հայեր, սակայն որոշ ազգային վկայութիւններ հաղիւ 1300 թուականով կը սկսին: Մինչ մեր վերի այս վկայութիւնը ցոյց կու տայ որ Հայք ունէին 1280ին Սբ. Աստուածածին անուն եկեղեցի մը Կիպրոսի մէջ: Չեմ գիտեր թէ կարելի՞ է Նիկոսիոյ համանուն եկեղեցիին հետ նոյնացնել, որուն համար այժմու փաստերը կ'ըսեն թէ հաղիւ 1400ական թուականներուն Հայոց անցաւ:

Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ

ՄԵԾԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

Ամերիկայի մեծ քաղաքներէն մէկուն ամէնէն շատ յաճախուած սրճարանին մէջ, իրիկուն մը, Էնրիքոյ Քառուզոյ իտալացի աշխարհաշէնակ երգիչը, կամ ոսկի թէնօր կոչուածը, սեղանի մը առջեւ նստած զովացուցիչ ըմպելի մը կ'առնէր, երբ ներս մտաւ կիթառ մը ձեռքին, շրջուն ծեր նուագածու մը. բայց յաճախորդներէն ոչ ոք ուշադրութիւն դարձուց եւ մէկը չէր հետաքրքրուէր անով:

Քառուզոյ տեսաւ ծերը, ճանչցաւ. իրեն ծանօթ հայրենակից մըն էր, Իտալիոյ հարաւային կողմերէն, որ հացի պայքարին համար Ամերիկա եկած եւ օրապահիկով կ'ապրէր խեղճօրէն:

Քառուզոյ իր քով կանչեց ծերը.

– Եկո՛ւր, քովս նստէ, ըսաւ.

– Բայց...

– Բայց չկայ. քովս նստէ, եւ սկսէ նարոլեթան երգ մը նուագել, դուն գործիքով ես ալ ձայնով, միասին պիտի երգենք:

Շնորհիւ իր համբաւին, Քառուզոյի ամէն մէկ շարժումը ժողովուրդին համար հետաքրքրութեան առարկայ էր. խօսակցութենէն ասդին, բոլոր յաճախորդները սկսած էին հետեւիլ տեսարանին:

Աշխարհի մեծագոյն թատրոններուն երգիչը նստած իր աղքատ հայրենակիցին քով, սկսաւ երգել կիթառին ընկերակցութեամբ. երբ երգը վերջացաւ, Քառուզոյ ծեր նուագածուին գլխէն առաւ հին գլխարկը, իր կողմէն մէջը մէկ քանի ոսկեղրամ դրաւ, եւ սկսաւ հանգանակութիւն ընել սրճարանի ունկընդիրներուն միջեւ, որոնք այս անակնկալով բաւական ունեցած էին լսել անոր ոսկի ձայնը. քիչ վերջ հին գլխարկը դրամներով լեցուեցաւ. Քառուզոյ ժպտագին՝ իր հայրենակիցին ներկայացուց լեցուն գլխարկը:

Ծեր նուագածուին համար չտեսնուած ողորմութիւն մըն էր, այսքան կարճ ժամանակի մը մէջ. եւ ցոյց տրուած ազնուութենէն յուզուած, արցունքոտ աչքերով համբուրեց բարեսիրտ արուեստագէտին ձեռքը ու հեռացաւ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԱՄԱՐԸ ❧ ❧ ❧

❧ ❧ ❧ ԳՈԹԱԿԱՆ ՈՃԻՆ ՄԷՋ

(Շար. տե՛ս «Բազմավէպ» 1940, էջ 43 – 46)

Ռոման ոճին կրկնակ կամարը, մէջ ընդ մէջ չինուած եւ իրարմէ բաւական հեռու զետեղուած, ոչ մէկ կերպով կրնար զօրացնել տանիքին կամարը: Որովհետեւ, այդ կրկնակ աղեղը իր օգտակար ազդեցութիւնը առաջ պիտի բերէ իր խակ անմիջական շրջանակին մէջ, իր լարին (corde) հաղիւ 1/10րդին համապատասխան լայնութեան մը վրայ, իսկ երկու կրկնակ աղեղներու միջեւ մնացած կիսակամարը կը մնար առանց զօրացումի: Արդ, եթէ այդ մասը բաւական հաստատուն էր ինքն իր գոյութիւնը պահելու համար, ուրեմն մէջ ընդ մէջ աւելցուած ծանր աղեղները կաղմական տեսակէտէն՝ աւելորդ չինութիւններ կ'ըլլային:

Ուրիշ խնդիր, թէ անոնց ներկայութիւնը կիսաբոլորակ կամարի երկայնքին, շատ աչքառու էր եւ յաջող կերպով կը կտրէր կամարին միօրինակութիւնը, կազմելով ճարտարապետական յաջող զարդարանք մը: Բայց այս կամարներու զանգուածային չինուածքը չ'արդարանար զարդի բացատրութեամբ:

Գոթական ջիլերուն պարագան ալ նման է: Տեսնուեցան կէս աւերակ եկեղեցիներ, ուր աղեղախուրձի կամարին չինութիւնը չէր օգտուած ջիլերու ներկայութենէն, քանի որ կային ջիլեր, որոնք թէեւ կործանած սակայն կամարը կը մնար անխախտ:

Ջիլերուն, չինուածքին իբրեւ կմախք ծառայելու վարկածն ալ չի դիմանար քննադատութեան: Արդարեւ, կան քանի մը խաչաձեւ կամարներ (voûte d'arrêt), մնացած հռոմէական շրջանէն, առանց ջիլի: Ուրեմն, անոնք ի՞նչպէս յաջողած էին չունենալ իրենց խաչաձեւ կամարը առանց ջիլի:

Փայտաշէն կաղապարը վերցնելու ենթադրութիւնն ալ անհիմն է: Որովհետեւ Գոթական ջիլերը ա՛յնքան փոքր եւ նուրբ են, որ կարելի չէ զանոնք օգտագործել փայտէ կաղապարը վեր բռնել տալու համար (պատ. 3):

Միջնադարեան ճարտարապետը, որ ա՛յնքան գեղեցիկ յիշատակարաններ կերտեց, իր յղացումին մէջ սահմանափակուած չէր չինուածանիւթի մը նախասիրութեամբը: Թէեւ ան կերտեց քարաշէն Մայր Եկեղեցիներ, այնուհանդերձ՝ ան հեշտօրէն կը գործածէր նաեւ փայտէ չինուածքները, մասնաւորաբար տանիքներու չինութեան համար: Այնպէս որ, ոչ մէկ դժուարութիւն պիտի բար տանիքներու չինութեան համար: Այնպէս որ, ոչ մէկ դժուարութիւն պիտի կրէր իր չունենալ ուզած խաչաձեւ կամարները փայտաշէն կաղապարի վրայ կերտելու համար, փոխանակ՝ ա՛յնքան քննադատուած ջիլերուն եւ աղեղաթելու համար, փոխանակ՝ միջնադարեան ճարտարապետը քարը կը խուրձերուն. մանաւանդ երբ միջնադարեան ճարտարապետը քարը կը գործածէր փոքր ծաւալով, որպէս թէ անիկա ըլլար աղիւս: Այս պարագան արդէն կը պարտադրէր զինքը, գործածելու փայտաշէն կաղապար՝ խաչաձեւ տանիքը ձեւաւորելու համար: Տեսանք արդէն, թէ այդ ջիլերը եւ աղեղախուրձերը

digitised by A.R.A.R.@